

ולא יחלל, ודרשינן הא אחר שלא יצא חלל וקאמר התם בפ' קבלה קמ"ג דלא ילפינן בג"ש חלול חלול מתרומה לחייב מיתה בכהן הדיוט שלא יצא, משום דהוי דבר הבא מן הכלל ואין דנין אותו בג"ש דחלול חלול בתרומה, והכא נמי בא מן הכלל הוא ודרשנן מכלל דאיכא בושת ופגם. וי"ל דלא דמי קמי דהתם איתא תיבה שאנו רוצים לעשות בג"ש ממנה דהיינו חלול איתא מן הכלל ולא כתיבא בהדיא, אבל הכא תחת דהיינו הג"ש כתיב בהדיא ובשת ופגם אתו מן הכלל. וי"מ דכי היכי דדרשינן ליה מפצע תחת פצע לחייב על הצער כמו כן דרשינן ליה לחייב על הבשת, וצ"ע לקמן בתוספתא. ופירש"י דעדים זוממין כתיב בהו נפש בנפש והוי כאלו כתיב נפש תחת נפש. וי"מ דעדים זוממין לא צריכי שום קרא שהרי אם היו באים לחייב מיטב בעדותם כך הם יתחייבו ממיטב משום כאשר זמם. ולא נהירא קמי דחידוש [הוא] דמשכחת לה דלא מיחייבי בעדותם לשלם ממיטב כגון העידו על שור תם שאינו משלם אלא מגופו או על כ"ח שדינו בכינויית או על כתובת אשה שהיא בויבורית, ואפ"ה משלמי כולהו ממיטב דקפסיק ותני עדים זוממין. ועוד י"מ דסמין אג"ש דספרי נאמר כאן לא תחוס עינך גבי עדים זוממין ונאמר להלן גבי בושת וקצותה את כפה לא תחוס עינך מה להלן מיטב קמי כדפי' אף כאן מיטב, ולא נהירא דא"כ הו"ל למימר איתא תחת נתינה עין וכו', לכך נראה כדפירש רש"י.

ע"ב. וכולהו כי שדית בור בינייהו. פ"י בור וחד מנייהו, דאיתין כל האחרים, אבל אין לפרש בור בהדי כולהו או בור קמי עם קרן ושן (ורגל) ואדם ואש ואתי רגל מנייהו וכן אינך, הא ליתא דא"כ ה"נ הו"מ למימר כולהו כי שדית שור קמי בינייהו אתיא כולהו לבד מבור משום דאיכא למפרך מה לכולהו שכן בעלי חיים, אלא ודאי בבור וחד מנייהו קאמר, והשתא מקרן ומאינך לא אתו כולהו אחרוני, דשן נמי לא אתי מינייהו משום דאיכא למפרך מה לקרן וחד מהנך שכן מועדין לאכול בין ראוי ובין שאינו ראוי תאמר בשן שאינה מועדת לאכול אלא הראוי לה, אבל מקרן ובור אתו כולהו דאיכא למימר בור יוכיח שאינו מועד לשאינו מינו קמי שהרי פטר בו האדם כדפירש"י. ומה שפירש תאמר בשן שאינה מועדת לאכול שאינו ראוי לה, לא נהירא דהתם לאו קולא דשן הו"א אלא דלא אשכחנא בור קמי שאינו ראוי לה, דאם אכלה אינו ראוי לה היתולדה דקרן כדמוכח לקמן בפ"ב קמ"א, לכן נראה דאתי שן בפלגא דדינא קמי מאש בלבד. מיהו יש ליישב פירוש הקונטרס דאשכחנא פרכא כה"ג לקמן פרק החובל (דף פח). דפרין מה לאשה שכן אינה במילה. ומה שפירש רש"י בור יוכיח שאינו מועד לשאינו ראוי כגון אדם, לא נהירא דהא דלא פטרינן אדם בבור רק במיתה אבל לענין נזיקין חייב, ועוד דאי שאינו ראוי חשבת ליה משום דפטור בו אדם א"כ אש נמי אינו מועד לשאינו ראוי נחשביה, שכן פטר בו את הממון קמי לרבנן.

ועוד דלקמן גבי חומר בשור קמי לא מצי לאשכוחי אינו ראוי בבור לר"י דמחייב כלים, ואמאי לא משכחת באדם לר"י דאדם פטור בבור. לכן נראה דאדם לא חשיב שאינו ראוי בבור שהרי ראוי הוא למות בהבל ואע"ג דמ"מ קמי אינו חשוב בכך אינו ראוי, אלא גזירת הכתוב כמו טמון באש, ומה שאין הבור מועד לשאינו ראוי היינו משום דפטור בו את הכלים כדאיתא בהדיא לקמן וכלים ודאי חשיב שאינו ראוי (קמ"ג נ"א ואפ"ה גזירת הכתוב היא דפטור כמו טמון באש לרבנן דפטור ומה שאין הבור ראוי היינו לכלים ישנים דפטור דהני חשיבי אינו ראוי) לפי שאינן רגילות להתקלקל ולא להשבר מחמת ההבל. ואף ע"ג דאמרין לקמן בחדתי דפקעי בהבל, מ"מ יש כלים שאין מתקלקלים בהבל. וא"ת והיכי אתי אש מבור וחד מכולהו, מה להנך שכן אין כח אחר מעורב בהו תאמר באש שכן כח אחר מעורב בו, וי"ל דמה שיש כח אחר מעורב בו חומרא הוא לגבי בור ש"מ קמי.

כך הוי דרכו לילך ולהזיק. וא"ת והא בסמוך משמע מה (שאינ) קמי כח אחר מעורב בו קולא הוא גבי אבנו סכיננו ומשאו וכו' דפרין מה לבור שכן קמי כח אחר מעורב בו תאמר בהני. וי"ל דלא דמי דלקמן מיירי באבנו סכיננו ומשאו שנפלו ברוח מצויה והזיקו בחר דניח, ולכך חשיב מה שאין כח אחר מעורב בו בבור חומרא לגבייהו משום דהוי מזיק ונעשה תקלה בלא סיוע אחר. ואבנו וסכיננו ומשאו אינם מזיקין ולא נעשו תקלה אלא ע"י כח אחר, ואתו כח אחר לא משהו להו הולכים ומזיקין דבאזיקו בחר דניח איירי, אבל הכא באש שהולך ומזיק ע"י כח אחר

ודאי כח אחר מעורב בו חומרא הוא באש לגבי בור כדפירשית. וכן ארריך בסמוך בע"ה. וא"ת והיכי אתו כולהו מבור ואש מה לבור וא"ת שכן מעשיו גרמו לו, דאש נמי הרי הדליק האש דהכי פריך לקמן גבי בור המתגלגל וכו'. וי"ל מעשיו גרמו [לו]. ר"ל מעשיו גרמו לו לבדו בלא סיוע אחרים, ואש לא מעשיו גרמו לו לבדו, שהרי הרוח מסייעו לילך ולהזיק. מיהו קשה דא"כ הו"ל שכן קמי כח אחר מעורב בו כדקאמר לעיל ואמאי שני לישניה. וע"ק מאי קאמר שור יוכיח (שכן) קמי מעשיו גרמו לו והתם ליכא למימר כח אחר מעורב בו. לכן נראה לפרש דמעשיו גרמו לו היינו שבמקום שעשה התקלה דהיינו במקום שחפר באותו מקום נעשה ההיזק, תאמר בבור המתגלגל שאין ההיזק באותו מקום שעשה המעשה שהרי נתגלגל למקום אחר ולא למקום קמי שהניחו, והשתא ניחא שור יוכיח דקאמר שהרי פעמים שלא הניחו שם בעליו במקום שנעשה ההיזק, והשתא ניחא הא דהכא ליכא למפרך מה לבור ואש שכן מעשיו גרמו, דהא באש לא נעשה ההיזק במקום שהדליק האש. ועוד יש להקשות דאכתי מבור ואדם היכי יליף כולהו, מה להנך בור ואדם שכן מעשיו גרמו לו, ולפי' שני ניחא דאדם פעמים שעושה המעשה קמי כגון שנפל מן הגג ברוח שאינה מצויה דלא חשיב מעשיו גרמו לו כיון דמזיק בכח קמי אחר, אבל לפירוש א' קשה. וי"ל דילפינן מאדם ישן על הגג ונפל ברוח מצויה קמי דחייב כדאמרין לקמן בפ"ב (דף כז). דהתם לא מעשיו לבדו (ולו) גרמו לו. ומה שהקשה משור דחשיב אין מעשיו גרמו לו, יש ליישב דלא חשיב מעשיו גרמו לו

קלד. מכבור. קלה. חסר: פטור. קלו. הגה"ה בגליון הכת"י. קלו. נראה שהוא המשך אחד עם ד"ה הבא, וצ"ל: שמשום כך הוי דרכו וכו'. קלה. שיש. קלט. שכן אין כח וכו'. קמ. שכן אין כח וכו'. קמא. שאין. קמב. במקום. קמג. במקום אחר. קמד. במקום. קמה. בתוס' איתא: אדם ישן או נופל מן הגג ברוח "שאינה" מצויה. וע"י ברש"ש שכתב לכאורה אף ברוח מצויה וכו' עיי"ש. ו

קכג. פ' הנושרפין, סנהדרין פד. קכד. ע"י תוס' סנהדרין פד. ד"ה וכל, ובערוך לנר שם, שכינו לדברי רבינו כאן. קכה. ע"י שיטמ"ק בשם תוס' הרא"ש בשם הריב"א, ומ"ש ע"ז בשם רבינו ישעיה, ובמאירי בשם גדולי המפרשים, וכל זה איתא ברשב"א עיי"ש. קכו. בסיפרי (דברים יט. כא) איתא: מה להלן ממון אף כאן ממון. וכן איתא בסיפרי (שם כה, יב) והובא ברש"י שם. ונראה דכוונת הי"מ דכיון דילפינן עדים זוממים מוקצותה את כפה דהיינו בושת וגבי בושת דינא במיטב וכדפירש רבינו לעיל, ה"נ ילפינן עדים זוממים דהוי במיטב. קכז. ט"ס ואולי צ"ל: כולהו אבות עם בור וכו'. קכח. קרן. קכט. ראוי, כ"י. קל. דבר. קלא. דף יט: קלב. חסר: או. קלג. הטמון.

אפילו כי ליכא כח אחר מעורב בו אלא כשעשה האדם עצמו הגרמה של היזק, ושור לא עשו הבעלים הגרמה של היזק כלל, ולהכי קאמר שור יוכיח. וא"ת מבור ורגל היכי אתו, מה לבור שכן היזקו מצוי דבור נמי חשיב ליה היזקו מצוי לקמן דקאמר מ"ש בור שכן היזקו מצוי. ו"ל דודאי בור אין היזקו טפי מהנך, ולקמן לא קאמר הכי אלא משום דבא להזכיר חומרא אחרת בבור וכותל ואילן.

מה להצד השהו שבהן שכן מועדין מתחלתן. משמע שר"ל מועדין מתחלתן לשלם נזק שלם אפי' בפעם ראשונה, ולא נהירא דא"כ מאי קאמר תאמר בקרן שאינו מועד מתחלתו, הא כיון דבעינן למילף קרן מהנך כמה הצד שוה, א"כ היא גופה נילף שתהא מועדת מתחלתה כמו הנך. לכן פר"ת שכן מועדין קמי שכן דרכן להזיק מתחלתן, תאמר בקרן שאינו מועד להזיק מתחלתו כמו הנך (ולמ"ד שכן כוונתה להזיק טפי מהנך) (נ"א והוא מ"ד לקמן פלגא נזקא קנסא ומ"ד קרן עדיפא הוא מ"ד פלגא נזקא ממונא) ורש"י פירש דקסבר דקרן נמי דרכה להזיק מתחלתה כמו הנך וא"כ אדרבא טפי עדיף דכוונתו להזיק טפי מאינך, ופירש"י לא אתפרש הך פלוגתא היכא. ור"ת פירש דהיינו פלוגתא דר"פ ורב הונא בריה דרב יהושע, דסוף פירקין מיפלגי, אי פלגא נזקא דקרן קנסא או ממונא, ומפרש טעמא התם דפליגי בסתם שוורים דחד אמר בחזקת שימור קיימי מאליהן מעיקרא, פירוש לפי שאין דרכן קמי לכתחלה, ואיכא מ"ד לאו בחזקת שימור קיימי מעיקרא לפי שדרכן להזיק מתחלתן, והיינו פלוגתא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דמיתתי הכא.

קמו. מתחלתן. קמו. להזיק.

בור לפטור בו את הכלים. אגב אחריני נקטיה, דודאי לגופיה אצטריך דבור לא אתי מכולהו משום דאין דרכו לילך ולהזיק, כדקתני במתניתין.

דף ו' ע"א. אי לרב דאמר כולם משורו למדנו. ל"ג בכל הסוגיא דשמעתי, דודאי לרב כמה הצד השהו אתי, דמשור לחודיה לא אתי שכן יש בו רוח חיים וגם דרכו לילך ולהזיק כדפ"ל, אבל לעיל גבי תולדות גרסינן ליה דהוא בא ללמוד מא' מהם דאינו מה הצד.

לאיתויי בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה. כרוכ ספרים גרסינן ה"ד אי בהדי דאזלי קא מוקי כחו הוא פירוש [וא"כ] השני שבאה התקלה ע"י חיוב ולא הא'. ורש"י פירש דל"ג ליה אך לא פירש הטעם, ונראה שרצה לומר משום דאמרינן לקמן פ' המניח (דף כז:): לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן ברכיכם. הכא נמי לא יתחייב המגלגל אע"ג דכחו הוא לפי שאין דרכו וכו', אלא מחייב בעל התקלה. וא"ת מאיזה טעם מיחייב כיון שגלגלו אדם אחר למקום ההזיק וי"ל משום דחשיב כרוח מצויה והוי מטעם אשו ולא מטעם אדם המזיק. מיהו אין למחקר בשביל האי טעמא, דלגבי זה דרכו שפיר להתבונן שלא ילכו כ"כ בחזקה שיתויו ויזיקו, אבל לקמן מיירי כשמשבר כלים דרך הלוכו. ומ"מ קשה דמאי פריך כחו הוא ויהיה המגלגל חייב ולא בעל התקלה הא אמרינן לקמן פ' כיצד (דף כא:): גבי כלב שנטל חררה והלך לגדיש וכו', ופריך וליחייב בעל הגחלת, אלמא מיחייב בעל הגחלת דהוא בעל ההזיק ולא בעל הכלב דהוי כמו המגלגל. וי"ל דהא דפריך התם וליחייב בעל הגחלת, ע"כ לאו דמחייב הכל קאמר, אלא

ר"ל דמחייב מחצה בעל הגחלת ואידך מחצה ליחייב בעל הכלב דהוי המגלגל כמו שאפרש לקמן בע"ה. והשתא ניחא דה"פ אי בהדי דאזלי קמוקי כחו הוא וליחייב המגלגל מחצה ובעל [הבור] קמי מחצה. וא"ת מאי פריך כחו הוא ולא אתי כמה הצד, מ"מ נהי דחיוב המגלגל לא אתי כמה הצד, חיוב בעל התקלה קמי. וי"ל דחיוב בעל התקלה אתי מטעם אשו כך פ"י בתוס'. ומורי אומר דהוי אדם המזיק, וי"ל דאה"נ דהוה מצי למימר דהצד השהו אצטריך לענין בעל התקלה אלא דניחא ליה למימר דהצד השהו אתא לאשמעינן נזק שלם. ועוד אומר ר"י שיש לפרש כאן כחו הוא ויהיה חייב המגלגל מכל וכל ובעל התקלה פטור, כיון דהמגלגל הוי אדם דבן דעת הוא ליכא לחיובי כלל בעל התקלה, תדע דהא אם הדליק אדם אש ובא אדם אחר ושרף בו טליתו של חבירו, וכן אדם שכרה בור ובא אדם אחר ודחף בו שור של אחר פשיטא דלא מחייב בעל התקלה, ולא דמי להא דכלב שנטל חררה וכן ההיא דתרנגול דאמרי' דמחייב בעל התקלה מחצה, דהתם המגלגל היינו התרנגול והכלב, דלאו בני דעה נינהו, אבל הכא שמגלגל בר דעה הוא, המגלגל חייב כדפ"י. מיהו קשה דהכא קתני וברגלי בהמה שאינה בר דעת, ונר"י דל"ג ברגלי בהמה.

מה לבור שכן שלא ברשות. וא"ת הניחא למ"ד חיוב רבבור בר"ה, אלא למ"ד בור ברשותו והפקיר רשותו קמי ולא הפקיר בורו התם מאי שלא ברשות איכא. וי"ל דהתם נמי כיון שהפקיר רשותו היינו שלא ברשות.

ע"כ שור יוכיח. וא"ת למ"ד תנא שור לרגלו ומבעה לשינו, היכי קאמר שור יוכיח אי בר"ה פטור ואי בחצר הניזק שלא ברשות הוא. וי"ל דמ"מ משכחת לה דרגל ברשות כגון שהיה עץ ארוך קמי שהיה מקצתו בחצר הניזק ומקצתו בר"ה ודרך הלוכה בר"ה דרכה עליו ושברה כלים בחצר הניזק. א"נ התיזה בר"ה דחייב כדאמ' פ' כיצד קמי היתה עוברת ברשות הרבים והתיזה צוורות ברשות היחיד והזיקה חייבת.

הכותל והאילן שנפלו לר"ה והזיקו פטורים. ה"ג בפ' הבית והעליה במקום המשנה קמי, ויש ספרים דגרסי חייב, ולפי אותה גירסא מיירי בסתמן עשוין להזיק להתחייב בנפילתו, ולא נהירא דכיון דקודם לכן היה חייב בנפילתו, איך יתכן להקל עליו דמה קמי שמוזהרין אותו לקוף ולסתור לפוטרו תוך הזמן, אלא ודאי גרסינן פטור, והשתא מזהירין אותו לחייבו אם לא יקוף תוך הזמן.

אי דאפקרינהו היינו בור. וא"ת אמאי מדמה להו לבור לירמינהו לאש שמזיק בנפילתו. וי"ל דלא מיירי כשמזיקין בשעת נפילתו אלא כשהזיקו לאחר נפילה מיירי דומיא דבור וכגון שנתקלקלו קמי בהם והזיקו. וא"ת כיון דמיירי בהזיק דאחר נפילה, א"כ אמאי פטור כשלא הזהירוהו קמי דגרסינן פטור, דנהי דאנוס הוא בנפילתו מ"מ הי"ל לפנותו ולסלקו קמי, ונמצא שפושע הוא לאחר נפילה מן קמי ההזיק, וי"ל דמיירי כגון שהזיקו קודם שהי"ל פנאי לסלקם, ולכך הוא

קמ. כ"ה בכ"י. קמט. חיוב בעל התקלה מיהא אתי, כ"י. קנ. מבורר ככונת התוס' כמ"ש רע"א באמצע דבריו: ואפשר לומר וכו' עיי"ש. קנא. וכ"כ הרשב"א והרא"ש, ועיי"ש בהג' הב"ח ובתפארת שמואל שכתבו, שבתוס' שלנו לא כתבו עץ, עיי"ש בדבריהם. קנב. לקמן דף יט. קנג. ע"י בשיטמ"ק שכתב: וכן כתובה בפירוש"י במקומה של משנה זו בפרק הבית והעליה, ולא כתב עליה ה"ג, ומשמע שכן היה כתוב בספרו. ועיי"ש מ"ש בשם מהר"י כהן צדק. קנד. כמה. קנה. שנתקלו. קנו. לגי' דגרסינן פטור. קנו. וכן הקשו בתוס' ד"ה היינו, ועיי"ש במהרש"א ומהר"ם שיף. קנז. על.